विमुक्त जाती व भटक्या जमाती संवर्गातील लाभार्थ्यांना ओळखपत्रे, प्रमाणपत्रे व विविध योजनांचा लाभ मिळवून देणेबाबत.

महाराष्ट्र शासन
इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग
शासन निर्णय क्रमांक: संकीर्ण-२०२५/प्र.क्र.१४८/मावक
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२.
दिनांक :- २८ ऑगस्ट, २०२५.

प्रस्तावना:-

राज्य शासनामार्फत विमुक्त जाती व भटक्या जमातींच्या कल्याणासाठी विविध योजना लागू करण्यात आल्या आहेत. सन १८७१ साली ब्रिटिश सरकारने Criminal Tribes Act अंतर्गत काही जमातींना गुन्हेगार म्हणून जाहीर केले होते. स्वातंत्र्यानंतर १९५२ साली हा कायदा रद्द करण्यात आला आणि या जातींना "विमुक्त जाती" (म्हणजे मुक्त झालेल्या) म्हणून घोषित करण्यात आले. भटक्या जमाती (Nomadic Tribes) म्हणजे अशा समाजघटकांचा समूह की जे पारंपरिक पद्धतीने एकाच ठिकाणी न राहता फिरत्या स्वरूपात आपला उदरनिर्वाह करत असतात. महाराष्ट्र राज्यात विमुक्त जाती व भटक्या जमाती प्रवर्गाची संख्या लक्षणीय असून, त्यांच्या भटक्या जीवनशैलीमुळे शासनाच्या विविध योजनांचा लाभ त्यांच्यापर्यंत पोहचविणे आवश्यक आहे.

२. विमुक्त जाती व भटक्या जमातींच्या नागरिकांना त्यांचे मूलभूत अधिकार व शासनाच्या विविध योजनांचे लाभ मिळण्यासाठी आवश्यक असलेली ओळखपत्रे, शासकीय प्रमाणपत्रे व विविध योजनांचा लाभ मिळण्याबाबतच्या कार्यपध्दतीमध्ये सुलभता आणण्याच्या प्रस्तावास मा.मंत्रीमंडळाच्या दिनांक २६.०८.२०२५ रोजीच्या बैठकीत मान्यता प्राप्त झाली आहे.

३. उपरोक्त अनुषंगाने विमुक्त जाती व भटक्या जमातींच्या नागरिकांना त्यांचे मूलभूत अधिकार व शासनाच्या विविध योजनांचे लाभ मिळण्यासाठी आवश्यक असलेली ओळखपत्रे, शासकीय प्रमाणपत्रे व विविध योजनांचा लाभ मिळण्याच्या कार्यपध्दतीमध्ये सुलभता आणण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

विमुक्त जाती व भटक्या जमातींच्या नागरिकांना द्यावयाची विविध ओळखपत्रे, प्रमाणपत्रे व विविध शासकीय योजनांचा लाभ देण्याची कार्यपध्दती पुढीलप्रमाणे निश्चित करण्यात येत आहे:-

१.१. आधार कार्ड:- विमुक्त जाती व भटक्या जमातींच्या नागरिकांना आधारकार्ड हे मूलभूत ओळखपत्र मिळण्यामध्ये येत असलेल्या अडचणी विचारात घेता, ज्या विमुक्त जाती व भटक्या जमातींचे सर्वसाधारण निवासाचे ठिकाण म्हणजेच वर्षातील काही दिवस त्या ठिकाणी जाऊन ते रहिवास करतात, अशा ठिकाणी त्यांना आधारकार्ड अनुज्ञेय करणे आवश्यक राहील. तसेच, ज्या विमुक्त जाती व भटक्या जमातींच्या नागरिकांचे सर्वसाधारण रहिवासाचे ठिकाण निश्चित नसेल, त्याबाबतीत अशा नागरिकांना त्यांचे सर्वसाधारण रहिवासाचे ठिकाण निवडण्याची अनुमती देऊन त्याठिकाणी त्यांना आधार कार्ड अनुज्ञेय करणे आवश्यक राहील. त्यासाठी, त्यांचेकडून सोबत जोडलेल्या स्वंयघोषणापत्रात त्यांचे सर्वसाधारण रहिवासाचे ठिकाण घोषित करुन घ्यावे.

विमुक्त जाती व भटक्या जमातीच्या शैक्षणिक मागासलेपणाचा व भटक्या जीवन पध्दतीचा विचार करता, त्यांच्याकडे आधार नोंदणीसाठी आवश्यक दस्तऐवज उपलब्ध नसण्याची शक्यता विचारात घेता, आधार नोंदणीमध्ये लवचिकता देऊन, अनुषंगिक पुराव्यांच्या आधारे आधार कार्ड देण्याबाबत निर्णय घेण्यात यावा.

आधार कार्ड हे विविध शासकीय योजनांच्या लाभासाठी आवश्यक असल्याने, विमुक्त जाती व भटक्या जमातींच्या नागरिकांचा शोध घेऊन, तसेच, यात्रा, मेळावे याठिकाणी आधार नोंदणीची शिबीरे आयोजित करुन आधार कार्ड देण्याबाबत कार्यवाही करावी.

सदर कार्यवाहीसाठी सहायक संचालक, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी जिल्हाधिकारी यांच्याशी समन्वय साधून आधार नोंदणी शिबीरांचे आयोजन करुन, विमुक्त जाती व भटक्या जमातींच्या नागरिकांना आधार कार्ड देण्याबाबत कार्यवाही करावी. राज्यामध्ये विमुक्त जाती व भटक्या जमाती प्रवर्गातील नागरिक आधार कार्डापासून वंचित राहणार नाहीत, याबाबत इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, सामान्य प्रशासन विभाग (माहिती तंत्रज्ञान विभाग) आणि महसूल व वन विभागाने दक्षता घ्यावी.

१.२. मतदार ओळखपत्र :- विमुक्त जाती व भटक्या जमातींमधील नागरिक त्यांच्या भटक्या जीवनशैलीमुळे तसेच मतदार नोंदणी अभावी लोकशाहीच्या निवडणूक प्रक्रीयेपासून वंचित राहत असण्याची शक्यता आहे. अशा नागरिकांना मतदानाचा संविधानिक अधिकार मिळवून देण्यासाठी त्यांची मतदार नोंदणी करणे व त्यांना मतदार ओळखपत्र मिळवून देणे आवश्यक आहे. यासाठी जिल्हाधिकारी यांनी पुढाकार घेऊन, अशा नागरिकांकडून त्यांचे सर्वसाधारण रहिवासाचे ठिकाण सोबतच्या स्वयंघोषणापत्रात दिल्यानुसार घोषित करुन घ्यावे व अशा मतदारांची नोंदणी करुन त्यांना मतदार ओळखपत्र देण्याबाबत कार्यवाही करावी.

मतदार नोंदणीसाठी आवश्यक असलेल्या दस्तऐवजामध्ये अशा नागरिकांसाठी लवचिकता देण्यात यावी. तथापि, मतदार नोंदणीसाठी आवश्यक बाबींची पूर्तता होत असल्याची खातरजमा मतदार नोंदणी अधिकारी यांनी करणे आवश्यक राहील.

१.३. शिधापत्रिका :- विमुक्त जाती व भटक्या जमाती प्रवर्गातील नागरिक त्यांच्या भटक्या जीवनशैलीमुळे व शिधापत्रिकेअभावी अन्न, नागरी पुरवठा आणि ग्राहक संरक्षक विभागाच्या योजनांचा लाभ घेऊ शकत नाहीत. केंद्र शासनामार्फत राज्यासाठी दिलेल्या अंत्योदय अन्न योजनेच्या लाभार्थी कुटुंबाच्या इष्टांकाच्या मर्यादेत विविध जिल्ह्यांना राज्याने ठरवून दिलेल्या लाभार्थी कुटुंबाच्या मर्यादेत विमुक्त जाती व भटक्या जमातींच्या नागरिकांना समाविष्ट करुन घेणे आवश्यक आहे. त्यासाठी अन्न, नागरी पुरवठा आणि ग्राहक संरक्षण विभागाने राज्यातील विमुक्त जाती व भटक्या जमाती प्रवर्गातील नागरिक शिधापत्रिकेपासून वंचित राहणार नाहीत, यासाठी कार्यवाही करणे आवश्यक आहे. विमुक्त जाती व भटक्या जमातीतील नागरिकांकडे उपलब्ध असलेल्या पुराव्यांच्या आधारे त्यांना **“फिरती शिधापत्रिका”** देणे आवश्यक आहे. अशी शिधापत्रिका विमुक्त जाती व भटक्या जमातीतील नागरिकांनी सोबत जोडलेल्या स्वंयघोषणापत्रात जाहीर केलेल्या सर्वसाधारण निवासाच्या ठिकाणी देण्यात यावी. विमुक्त जाती व भटक्या जमातीतील कुटुंबीय त्यांच्या उपजिवीकेसाठी स्थलांतर करतात, त्या ठिकाणी त्यांना शिधा मिळणे शक्य होण्यासाठी सदर लाभार्थ्यांच्या विनंतीनुसार शिधापत्रिकेवर **“फिरती शिधापत्रिका”** असा शिक्का लावण्यात यावा. तसेच, अशा शिधापत्रिकांना त्यांच्या तात्पुरत्या निवासाच्या ठिकाणी धान्य उपलब्ध करुन देण्यात यावे. याबाबत, अन्न, नागरी पुरवठा आणि ग्राहक संरक्षण विभागाने त्यांच्या स्तरावरुन सर्व क्षेत्रीय अधिकारी यांना सविस्तर सूचना निर्गमित कराव्यात.

१.४. जन्म व मृत्यू दाखला देण्याकरिता करावयाची कार्यवाही :- विमुक्त जाती व भटक्या जमाती प्रवर्गातील व्यक्तींच्या जन्म व मृत्यूबाबतची प्रमाणपत्रे संबंधित लाभार्थी/अर्जदार यांना विहीत मुदतीत देण्यासाठी, ग्रामीण भागात निबंधक तथा ग्राम सेवक/ग्राम विकास अधिकारी तसेच शहरी भागात निबंधक तथा मुख्याधिकारी /वैद्यकीय आरोग्य अधिकारी यांनी, जन्म व मृत्यू नोंदणी अधिनियम १९६९ (सुधारणा २०२३) व जन्म व मृत्यू नोंदणी नियम, २००० अन्वये त्यांचे कार्यक्षेत्रात होणाऱ्या जन्म व मृत्यू नोंदणीची वेळीच कार्यवाही करावी.

तसेच सदर प्रवर्गातील व्यक्तींकडून जन्म व मृत्यूची नोंद करण्यासाठी झालेल्या विलंबाबाबत, संबंधित कार्यकारी दंडाधिकारी यांनी शासन निर्णय, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, दिनांक १२ मार्च, २०२५ मधील कार्यपद्धतीचे अनुपालन करून, विनाविलंब आदेश पारित करावेत. सदर आदेशाच्या आधारे संबंधित निबंधक, जन्म व मृत्यू नोंदणी यांनी विलंबित जन्म व मृत्यूची नोंद घेऊन दाखले देण्याची आवश्यक कार्यवाही करावी.

१.५. आयुष्मान भारत कार्ड:- महात्मा ज्योतिराव फुले जन आरोग्य योजना व आयुष्मान भारत प्रधानमंत्री जन आरोग्य योजना या दोन्ही योजनांसाठी लाभार्थ्यांची ओळख पटविण्यासाठी राष्ट्रीय आरोग्य प्राधिकरणाच्या मार्गदर्शक सुचनांनुसार एकच को ब्रांडेड आयुष्मान कार्ड देण्यात येते. कार्ड निर्माणासाठी लाभार्थी यांनी कोणताही अर्ज करण्याची आवश्यकता नाही. beneficiary.nha.gov.in या संकेतस्थळावर किंवा आयुष्मान ॲपद्वारे लाभार्थी स्वतःच स्वतःचे आयुष्मान कार्ड तयार करू शकतो किंवा त्यांच्या क्षेत्रातील आशा सेविका Accredited Social Health Activist (ASHA) रास्त धान्य दुकानदार Fair Price Shops and (FPS) आणि आपले सरकार सेवा केंद्र Citizen Service Centres (CSC) यांची मदत घेऊन त्यांच्या लॉगिनद्वारे आयुष्मान कार्ड बनवता येते.

सदर कार्यवाहीसाठी सहायक संचालक, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग यांनी संबंधित जिल्हाधिकारी व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, राज्य आरोग्य हमी सोसायटी, वरळी, मुंबई यांच्याशी समन्वय साधून आयुष्मान भारत कार्ड वितरण शिबीरांचे आयोजन करुन, विमुक्त जाती व भटक्या जमातींच्या नागरिकांना आयुष्मान भारत कार्ड उपलब्ध करून देण्याबाबत कार्यवाही करावी. राज्यामध्ये विमुक्त जाती व भटक्या जमाती प्रवर्गातील नागरिक आयुष्मान भारत कार्ड पासून वंचित राहणार नाहीत, याबाबत इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग आणि मुख्य कार्यकारी अधिकारी, राज्य आरोग्य हमी सोसायटी, वरळी, मुंबई यांनी दक्षता घ्यावी.

१.६. जात प्रमाणपत्र:-

जात प्रमाणपत्र देण्याबाबत सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभागाच्या शासन निर्णयानुसार असलेल्या स्थायी आदेशाच्या कार्यपध्दतीचे काटेकोर पालन करण्यात यावे. केवळ घोषणापत्रावर आधारीत जातीचे दाखले दिल्यास किंवा ग्रामसेवकांचे प्रमाणपत्र ग्राह्य मानून जातीचे दाखले दिल्यास त्याचा गैरवापर होण्याची शक्यता लक्षात घेऊन, याबाबत स्थानिक पातळीवर जात प्रमाणपत्र निर्गमित करणारे सक्षम प्राधिकारी म्हणजेच उपविभागीय अधिकारी यांनी खात्री करुनच जातीचे दाखले निर्गमित करावेत.

विमुक्त जाती, भटक्या जमाती प्रवर्गातील व्यक्ती ज्या ठिकाणी वास्तव्य करीत असतील त्या ठिकाणी/आश्रमशाळांमध्ये शिबीरांचे आयोजन करण्यात यावे.

सदर कार्यवाहीसाठी सक्षम प्राधिकारी यांनी जिल्हाधिकारी यांच्याशी समन्वय साधून शिबीरांचे आयोजन करुन विमुक्त जाती व भटक्या जमातींच्या नागरिकांना जात प्रमाणपत्र देण्याबाबत कार्यवाही करावी. राज्यामध्ये

विमुक्त जाती व भटक्या जमाती प्रवर्गातील नागरिक वंचित राहणार नाहीत, याबाबत इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग आणि महसूल विभागाने दक्षता घ्यावी.

२. विमुक्त जाती व भटक्या जमातींच्या लाभार्थ्यांना ओळखपत्रे व प्रमाणपत्रे देण्यासाठी शिबीरांचे आयोजन करणे:-

महसूल विभाग व इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाने संयुक्तपणे मंडळ/तालुका स्तरावर विमुक्त जाती व भटक्या जमातींच्या लाभार्थ्यांना ओळखपत्रे व प्रमाणपत्रे देण्यासाठी शिबीरांचे आयोजन करावे. यासाठी, विमुक्त जाती व भटक्या जमातींच्या लाभार्थ्यांच्या कल्याणासाठी कार्य करणाऱ्या सेवाभावी संस्थांची मदत घ्यावी. त्यांच्या सहाय्याने प्रत्येक गावात व नागरी भागात शिबीराच्या आयोजनाबाबत आगाऊ प्रसिध्दी देण्यात यावी. शिबीराच्या ठिकाणी सर्व विभागांच्या संबंधित सक्षम अधिकाऱ्यांनी उपस्थित राहणे अनिवार्य राहील. स्थानिक महा ई-सेवा केंद्राच्या मदतीने शिबीर स्थळी विमुक्त जाती व भटक्या जमातींच्या लाभार्थ्यांना खालील ओळखपत्रे व प्रमाणपत्रे देण्याबाबत कार्यवाही करावी:-

१. आधार कार्ड	८. रहिवास प्रमाणपत्र,
२. निवडणूक ओळखपत्र	९. अधिवास दाखला,
३. शिधापत्रिका	१०. विवाह नोंदणी प्रमाणपत्र,
४. जात प्रमाणपत्र	११. प्रकल्पग्रस्त प्रमाणपत्र,
५.आयुष्मान भारत कार्ड	१२. दिव्यांग प्रमाणपत्र
६. उत्पन्न दाखला	१३. जन्म मृत्यु नोंदणी प्रमाणपत्र
७. नॉन क्रिमीलेयर	१४. अन्य आवश्यक प्रमाणपत्रे

सदर शिबीरे आयोजित करतांना त्या क्षेत्रातील लाभार्थी वंचित राहणार नाहीत याची दक्षता घ्यावी. याबाबत, जिल्हाधिकारी यांना त्यांचे कार्यक्षेत्रात अशा शिबीरांचे आयोजन करण्याची जबाबदारी सोपविण्यात येत आहे.

३. विमुक्त जाती व भटक्या जमातींच्या लाभार्थ्यांना विविध योजनांचा लाभ देण्यासाठी शिबीरांचे आयोजन करणे:-

जिल्हाधिकारी यांनी इतर मागास बहुजन कल्याण विभागाच्या सहाय्याने व संबंधित विभागांच्या अधिकाऱ्यांसमवेत विचारविनिमय करुन, तालुका स्तरावर विमुक्त जाती व भटक्या जमातीच्या लाभार्थ्यांना शासनाच्या महत्त्वाच्या योजनांचा लाभ मिळवून देण्यासाठी शिबीरांचे आयोजन करावे. सदर शिबीरांची ग्रामीण व नागरी भागात आगाऊ प्रसिध्दी देण्यात यावी. शिबीरस्थळी संबंधित विभागांचे सक्षम अधिकारी यांनी उपस्थित राहणे अनिवार्य राहील. सदर शिबीरांसाठी विमुक्त जाती व भटक्या जमातींच्या कल्याणासाठी कार्य करणाऱ्या सेवाभावी संस्थांची या कामी मदत घेण्यात यावी. सदर शिबीरांना स्थानिक लोकप्रतिनिधी यांना आमंत्रित करावे. सदर शिबीरांमध्ये राज्य शासनाच्या तसेच केंद्र शासनाच्या खालील महत्त्वपूर्ण योजनांचा लाभ लाभार्थ्यांना मिळवून देण्यात यावा:-

१. श्रावण बाळ अर्थसहाय्य योजना	७. ॲग्रीस्टॅक योजनेअंतर्गत फार्मरआयडी
२. संजय गांधी निराधार योजना	८. एकत्रित आयुष्मान भारत प्रधानमंत्री जन आरोग्य योजना आणि महात्मा ज्योतिराव फुले जन आरोग्य योजना
३. लाडकी बहीण योजना	
४. प्रधानमंत्री आवास योजना	

५. कौशल्य विकास व स्वयंरोजगार योजना ६. शिष्यवृती योजना	९. पीएम किसान १०. इतर कल्याणकारी योजना

४. उपरोक्त प्रमाणे करण्यात येणाऱ्या कार्यवाहीचे समन्वयन व संनियंत्रण करण्यासाठी प्रामुख्याने जिल्हास्तरावर व तालुका स्तरावर खालीलप्रमाणे समित्या गठीत करण्यात येत आहेत:-

४.१.१. तालुका स्तरीय समितीची रचना :-

अ.क्र.	अधिकारी	समितीमधील पदनाम
१	उप विभागीय अधिकारी	अध्यक्ष
२	गट विकास अधिकारी	सदस्य
३	तालुका आरोग्य अधिकारी	सदस्य
४	मुख्याधिकारी, नगर परिषद / पंचायत	सदस्य
५	अशासकीय सदस्य	दोन सदस्य
६	तहसिलदार	सदस्य सचिव

तालुका स्तरीय समितीचे अध्यक्ष तथा उप विभागीय अधिकारी यांना विमुक्त जाती व भटक्या जमाती मधील व्यक्तींना उपरोक्त लाभ प्रभावीपणे देण्यासाठी आवश्यकतेनुसार इतर विभागाच्या प्रमुखांना निमंत्रीत सदस्य म्हणून नियुक्त करता येईल.

तालुकास्तरीय समितीवर नियुक्त करावयाच्या अशासकीय सदस्यांची नियुक्ती शासन स्तरावरुन करण्यात येईल. अशासकीय सदस्य हे प्रामुख्याने विमुक्त जाती व भटक्या जमातीच्या कल्याणासाठी काम करणारे असावेत.

४.१.२. तालुका स्तरीय समितीचे कार्ये :-

१. तालुक्यातील विमुक्त जाती व भटक्या जमाती प्रवर्गातील नागरिकांना ओळखपत्रे, प्रमाणपत्रे व विविध शासकीय योजनांचा लाभ मिळवून देण्यासाठी शिबीराचे आयोजन करणे.
२. आपले सरकार सेवा केंद्र, महा ई-सेवा केंद्र व आधार केंद्र चालक यांचा विमुक्त जाती व भटक्या जमातीच्या प्रवर्गातील नागरिकांना सुविधा मिळवून देण्यासाठी सहभागी करुन घेणे.
३. तालुक्यातील विमुक्त जाती व भटक्या जमाती प्रवर्गातील नागरिकांना लाभ देण्यासाठी विविध विभागांच्या अधिकारी/कर्मचारी यांच्या सेवा उपलब्ध करुन घेणे.
४. तालुक्यातील लाभार्थी उपरोक्त लाभापासून वंचित राहणार नाहीत, याची दक्षता घेणे.
५. लाभार्थ्यांचा शोध घेण्यासाठी ग्राम स्तरावरील व नागरी स्तरावरील अधिकारी/कर्मचारी यांना सहभागी करुन घेणे.

४.१.३. जिल्हास्तरीय समितीची रचना :-

अ.क्र.	अधिकारी	समितीमधील पदनाम
१	जिल्हाधिकारी	अध्यक्ष
२	मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद	सदस्य
३	महानगरपालिका आयुक्त/प्राधिकृत प्रतिनिधी	सदस्य
४	निवासी उपजिल्हाधिकारी	सदस्य
५	जिल्हा निवडणूक अधिकारी	सदस्य
६	जिल्हा पुरवठा अधिकारी	सदस्य

७	जिल्हा अग्रणी बँक अधिकारी	सदस्य
८	जिल्हा शल्यचिकित्सक	सदस्य
९	जिल्हा आरोग्य अधिकारी	सदस्य
१०	अशासकीय सदस्य	चार सदस्य
११	सहायक संचालक, इतर मागास व बहुजन कल्याण	सदस्य सचिव

जिल्हास्तरीय समितीचे अध्यक्ष तथा जिल्हाधिकारी यांना विमुक्त जाती व भटक्या जमाती मधील व्यक्तींना उपरोक्त लाभ प्रभावीपणे देण्यासाठी आवश्यकतेनुसार इतर विभागांच्या प्रमुखांना निमंत्रीत सदस्य म्हणून नियुक्त करता येईल. जिल्हास्तरीय समितीवर नियुक्त करावयाच्या अशासकीय सदस्यांची नियुक्ती शासन स्तरावरुन करण्यात येईल. अशासकीय सदस्य हे प्रामुख्याने विमुक्त जाती व भटक्या जमातीच्या कल्याणासाठी काम करणारे असावेत.

४.१.४. जिल्हास्तरीय समितीचे कार्ये :-

१. जिल्ह्यातील विमुक्त जाती व भटक्या जमाती प्रवर्गातील नागरिकांना ओळखपत्रे, प्रमाणपत्रे व विविध शासकीय योजनांचा लाभ मिळवून देण्यासाठी शिबीरांचे नियोजन करणे.
२. जिल्ह्यातील विविध विभागातील अधिकाऱ्यांना शिबीरामध्ये सहभागी करुन घेणे.
३. तालुका स्तरावर करण्यात येत असलेल्या कार्यवाहीचा वेळोवेळी आढावा घेणे, मार्गदर्शन करणे.
४. तालुका स्तरावर येत असलेल्या अडचणींचे निराकरण करणे.
५. शिबीरांच्या आयोजनासाठी आवश्यक निधीची तरतूद संबंधित विभागाच्या समन्वयाने करणे.

४.३.१ राज्यस्तरीय समितीची रचना :-

अ.क्र.	**पद**	**समितीमधील पदनाम**
१	मा. मंत्री (महसूल)	अध्यक्ष
२	मा. मंत्री (इतर मागास बहुजन कल्याण)	सह अध्यक्ष
३	अपर मुख्य सचिव (महसूल विभाग)	सदस्य
४	प्रधान सचिव (अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभाग)	सदस्य
५	प्रधान सचिव (ग्राम विकास व पंचायत राज विभाग)	सदस्य
६	प्रधान सचिव (नगर विकास-२)	सदस्य
७	सचिव (इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग)	सदस्य
८	महासंचालक, बार्टी, पुणे	सदस्य
९	संचालक, माहिती तंत्रज्ञान संचालनालय, मुंबई.	सदस्य
१०	संचालक, इतर मागास बहुजन कल्याण संचालनालय, पुणे.	सदस्य
११	व्यवस्थापकीय संचालक, वसंतराव नाईक विमुक्त जाती व भटक्या जमाती महामंडळ, मुंबई.	सदस्य
१२	शासन नियुक्त विमुक्त जाती व भटक्या जमातीच्या कल्याणासाठी काम करणाऱ्या व्यक्ती	सदस्य (४)
१३	सह सचिव/उप सचिव, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग	सदस्य सचिव

राज्यस्तरीय समितीचे अध्यक्ष तथा मा.मंत्री (महसूल) यांना विमुक्त जाती व भटक्या जमाती मधील व्यक्तींना उपरोक्त लाभ प्रभावीपणे देण्यासाठी आवश्यकतेनुसार इतर विभागाचे मंत्री व विभाग प्रमुखांना निमंत्रीत सदस्य म्हणून नियुक्त करता येईल.

४.१.५ राज्यस्तरीय समितीचे कार्ये :-

१) राज्यातील विमुक्त जाती व भटक्या जमाती प्रवर्गातील नागरिकांना विविध ओळखपत्रे, प्रमाणपत्रे व विविध शासकीय योजनेचे लाभ मिळवून देण्यासाठी राज्यस्तरावरील संबंधित विभागामध्ये समन्वय साधणे.

२) तालुकास्तरीय व जिल्हास्तरीय समितीच्या कामकाजाचे संनियंत्रण करणे.

३) राज्य शासनाला विमुक्त जाती व भटक्या जमातींच्या कल्याणासाठी उपाययोजना सुचविणे.

४) उपरोक्त तालुकास्तरीय, जिल्हास्तरीय व राज्यस्तरीय समित्यांच्या वर्षातून किमान चार बैठका घेणे आवश्यक राहील.

५. सदर अभियानांतर्गत दरवर्षी उत्कृष्ट कार्य करणारे गाव, तालुका, नगरपालिका/नगरपरिषद, महानगरपालिका व जिल्हा यांना राज्यस्तरीय पातळीवर पुरस्कार प्रदान करण्यात येतील. सदर पुरस्काराचे स्वरुप खालील प्रमाणे राहील:-

अ.क्र	स्तर	पुरस्काराचे स्वरुप
१	ग्रामपंचायत	प्रशस्तीपत्रक व मानचिन्ह
२	तालुका	प्रशस्तीपत्रक व मानचिन्ह
३	नगरपालिका/नगरपरिषद	प्रशस्तीपत्रक व मानचिन्ह
४	महानगरपालिका	प्रशस्तीपत्रक व मानचिन्ह
३	जिल्हा	प्रशस्तीपत्रक व मानचिन्ह

६. प्रस्तुत शासन निर्णय सामान्य प्रशासन विभाग, महसूल विभाग, सामान्य प्रशासन विभाग (माहिती तंत्रज्ञान विभाग), सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, अन्न, नागरी पुरवठा व ग्राहक संरक्षण विभागांनी दिलेल्या सहमतीने निर्गमित करण्यात येत आहे.

७. सदर शासन निर्णय शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध असून त्याचा संगणक सांकेतांक क्रमांक २०२५०८२८१७३४१०४६३४ असा आहे. हा शासन निर्णय डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

Digitally signed by RAVINDRA RAMDAS PETKAR
Date: 2025.08.28 17:34:54 +05'30'

(र.रा.पेटकर)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन.

सहपत्र: वरीलप्रमाणे

प्रति,

१. मा.राज्यपाल यांचे सचिव, राजभवन, मलबार हिल, मुंबई.
२. मा.सभापती, विधानपरिषद, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई.
३. मा.अध्यक्ष, विधानसभा, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, मुंबई.
४. मा.मुख्यमंत्र्यांचे अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई-३२.
५. मा.उप मुख्यमंत्री (नगर विकास, गृहनिर्माण...) यांचे प्रधान सचिव/सचिव, मंत्रालय, मुंबई-३२.

६. मा.उप मुख्यमंत्री (वित्त व नियोजन...) यांचे प्रधान सचिव/सचिव, मंत्रालय, मुंबई-३२.
७. मा.विरोधी पक्षनेता, विधानपरिषद, विधानभवन, मुंबई-३२.
८. मा.विरोधी पक्षनेता, विधानसभा, विधानभवन, मुंबई-३२.
९. सर्व मा.संसद सदस्य/मा.विधानपरिषद सदस्य /मा.विधानसभा सदस्य, महाराष्ट्र राज्य.
१०. सर्व मा.मंत्री/मा.राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-३२.
११. मा.मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई-३२.
१२. मा.अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, सर्व मंत्रालयीन विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२.
१३. मा.प्रधान सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय (विधानसभा), मुंबई.
१४. मा.प्रधान सचिव, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय (विधानपरिषद), मुंबई.
१५. सर्व विभागीय आयुक्त, महाराष्ट्र राज्य.
१६. सर्व जिल्हाधिकारी, महाराष्ट्र राज्य.
१७. सर्व आयुक्त, महानगरपालिका, महाराष्ट्र राज्य.
१८. सर्व मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, महाराष्ट्र राज्य.
१९. संचालक, इतर मागास बहुजन कल्याण संचालनालय, पुणे.
२०. सर्व प्रादेशिक उपसंचालक, इतर मागास बहुजन कल्याण संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य.
२१. सर्व सहायक संचालक, इतर मागास बहुजन कल्याण संचालनालय,महाराष्ट्र राज्य.
२२. प्रबंधक, उच्च न्यायालय, मूळ शाखा, मुंबई.
२३. प्रबंधक, उच्च न्यायालय, अपील शाखा, मुंबई.
२४. प्रबंधक, लोक आयुक्त आणि उप लोक आयुक्त यांचे कार्यालय, मुंबई.
२५. प्रबंधक, महाराष्ट्र प्रशासकीय न्यायाधिकरण, मुंबई, नागपूर, औरंगाबाद.
२६. महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मंत्रालय, मुंबई.
२७. संचालक, समाजकल्याण, पुणे.
२८. आयुक्त, आदिवासी विकास, नाशिक.
२९. आयुक्त, आरोग्य सेवा, आरोग्य सेवा आयुक्तालय, आरोग्य भवन, मुंबई.
३०. मुख्य कार्यकारी अधिकारी, राज्य आरोग्य हमी सोसायटी, वरळी, मुंबई.
३१. संचालक-२ तथा मुख्य निबंधक, जन्म व मृत्यू, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
३२. सर्व जिल्हा शल्य चिकित्सक/जिल्हा आरोग्य अधिकारी
३३. संचालक, आदिवासी संशोधन व प्रशिक्षण संस्था, पुणे.
३४. महासंचालक, डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर संशोधन व प्रशिक्षण संस्था (बार्टी) , पुणे.
३५. सदस्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य मागासवर्ग आयोग, पुणे.
३६. महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता), १/२ महाराष्ट्र, मुंबई/नागपूर.
३७. महालेखापाल (लेखा परीक्षा), १/२ महाराष्ट्र, मुंबई/नागपूर.
३८. अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई.
३९. निवासी लेखा परीक्षा अधिकारी, मुंबई.
४०. ग्रंथपाल, महाराष्ट्र विधानमंडळ सचिवालय, विधानभवन, मुंबई.
४१. सर्व मान्यता प्राप्त राजकीय पक्षांची मध्यवर्ती कार्यालये, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई.
४२. निवड नस्ती, कार्यासन मावक.

शासन निर्णय, इतर मागास बहुजन कल्याण विभाग, क्रमांक:संकीर्ण-२०२५/प्र.क्र.१४८/मावक, २८.०८.२०२५ सोबतचे सहपत्र.

स्वयंघोषणापत्र

मी, श्री/श्रीमती...वय,........वर्षे.......याद्वारे घोषित करतो / करते की, महाराष्ट्र राज्यात माझे कायम रहिवासाचे स्थान निश्चित नसून मी गावोगावी भटकून माझा चरितार्थ चालवत असतो/असते. मला शासनाच्या कोणत्याही योजनेचा लाभ मिळत नाही. शासनाचे ओळखपत्र व योजनांचा लाभ मिळण्यासाठी राज्यातील सर्वसाधारण रहिवासाचे ठिकाण असणे आवश्यक आहे. त्यासाठी माझे सर्वसाधारण निवासाचे ठिकाण मौजे........., ता........, जि........., पिन...... जाहिर करीत आहे. वर्षातील काही दिवस मी उपरोक्त ठिकाणी राहत असल्याने, यापुढे सदर ठिकाण हे माझे सर्वसाधारण रहिवासाचे ठिकाण समजण्यात यावे. त्यानुसार, मला ओळखपत्र व शासनाच्या योजनांचा लाभ मिळवून देण्यासाठी मी सदरचे घोषणापत्र करीत आहे. सदर घोषणापत्रातील माहिती सत्य असून, सदर माहिती खोटी आढळल्यास भारतीय न्याय संहिते नुसार मी शिक्षेस पात्र राहील याची मला पूर्ण जाणीव आहे.

स्वाक्षरी/-

ठिकाण -

नाव -

दिनांक -

पत्ता -